

Majesteit, dames en heren,

Met zeer veel trots ben ik vanmiddag hier getuige van de opening van de tentoonstelling *Lucas van Leyden en de Renaissance*. Lucas is helemaal van Leiden. Hij is er geboren, getogen en gestorven en altijd enorm gewaardeerd. Het stadsbestuur heeft ook steeds een bijzondere band gehad met zijn bekendste schilderij "*Het Laatste Oordeel*". Gemaakt voor de Pieterskerk, waar het enkele decennia heeft gehangen, overleefde het werk de Beeldenstorm en de roerige jaren erna. Dat mag gerust een wonder heten, want van de meeste altaarstukken die er in de Nederlanden waren kan dat niet worden gezegd. Op 25 augustus 1566 joegen burgemeesters en pensionaris nog hoogstpersoonlijk twee beeldenstormers uit de Pieterskerk weg. Dat was nodig, want het stadsbestuur kon niet op de deels gereformeerde-gezinde schutterij vertrouwen. Een dag later lukte het niet meer de beeldenstormers tegen te houden. Het enige dat nog gedaan kon worden was het tijdelijk in veiligheid brengen van enkele belangrijke schilderijen en liturgische objecten. Klaarblijkelijk gebeurde dat ook met "*Het Laatste Oordeel*", want zes jaar later kon het uit de Pieterskerk worden weggehaald om ondergebracht te worden in een van de Leidse gasthuizen. In 1577 werd het schilderij, net als enkele andere werken die de Beeldenstorm in Leiden hadden overleefd, naar het stadhuis gehaald. Het Leidse stadsbestuur toonde daarmee een voor die tijd uitzonderlijk verantwoordelijkheidsbesef voor waardevol historisch erfgoed, zelfs als dat van vermaledijde katholieke oorsprong was. Ook de Leidse koorboeken werden op deze wijze gered en we moeten de stadssecretaris Jan van Hout, die zeer in de geschiedenis van de stad geïnteresseerd was, en die wel een hand in deze reddingsactie zal hebben gehad, beslist dankbaar zijn.

"*Het Laatste Oordeel*" bleef ruim drie eeuwen in het stadhuis hangen. In de zeventiende en achttiende eeuw kwamen veel vreemdelingen de uitgebreide kunstcollectie aldaar bezichtigen, met de Lucas van Leyden als hoogtepunt. Hoezeer de zestiende-eeuwse schilder ook ruim na zijn dood wel niet werd gewaardeerd blijkt uit feit dat Rembrandt van Rijn de toen al zeer kostbare gravures van Lucas van Leyden verzamelde. Rembrandt zal, naar ik aanneem, ook "*Het Laatste Oordeel*" goed gekend hebben. Hij was immers in Leiden geboren en heeft hier de eerste schreden op het schilderspad gezet.

Wist "*Het Laatste Oordeel*" aan de verwoestende kracht van de Beeldenstorm te ontsnappen, ook de enorme brand van 1929 die het Leidse stadhuis volledig in de as legde en waarbij vele kunstwerken verloren gingen, heeft het meesterwerk overleefd. In 1874 was namelijk in de oude Lakenhal een stedelijk museum ingericht en was een substantieel deel

van de kunstschaten van het stadhuis, waaronder dus *“Het Laatste Oordeel”*, naar het nieuwe museum overgebracht.

Sindsdien bleef *“Het Laatste Oordeel”* een centraal onderdeel van de collectie van ons museum. Bij ieder bezoek moet je het wel even aanschouwen. Maar tijdens deze tentoonstelling krijgt de toeschouwer de unieke mogelijkheid het werk in een bredere context te bekijken. Hij ziet veel meer werk van Van Leyden en zijn tijdgenoten. Dat is een genot dat mijns inziens iedereen moet proberen te smaken. Zo'n kans om al deze werken bijeen te kunnen zien zult u niet snel weer krijgen. Of om het anders te zeggen: dit zal voorlopig uw laatste oordeel moeten blijven.

Betekende het werk van Lucas van Leyden in de zestiende eeuw de introductie van de Renaissance in onze stad, de tentoonstelling nu komt in een tijd waarin Leiden zich ook als herboren voelt. De arme en verpauperde stad van na het verdwijnen van de oude industrie is wederopgestaan. Economisch gaat het goed. De stad kent nauwelijks een toename van bijstandsaantallen, het aantal banen groeit en het Bioscience-Park brengt ons het ene goede nieuws na het andere. Maar ik zie de tentoonstelling ook als een teken van een culturele Renaissance. Na die over Theo van Doesburg is het de tweede grote tentoonstelling in de Lakenhal in korte tijd. De andere Leidse musea tonen prachtige bezoekersaantallen, de gemeente bezuinigt ondanks de financiële problematiek niet of nauwelijks op cultuur en er is een flink bedrag beschikbaar voor de broodnodige uitbreiding van de Lakenhal. De monumentale binnenstad komt er steeds beter uit te zien, het aantal culturele initiatieven groeit en de door stadsbestuurders in het algemeen zo fel begeerde creatieve klasse is in onze stad ruim vertegenwoordigd. Die culturele Renaissance is nu nog pril, maar met steun vanuit de Leidse samenleving kan die een grote vlucht nemen.

Voor nu en de komende maanden wens ik alle bezoekers een fantastische belevenis bij de tentoonstelling over ONZE Lucas. En vergeet niet dat er ook nog een prachtig nevenprogramma is met talloze activiteiten in de hele stad. Er zijn presentaties in de Universiteitsbibliotheek en het Archeologisch Centrum, er is een Collegereeks bij de Universiteit, de Pieterskerk is open en last but not least: in het Scheltemacomplex is vanaf 26 maart een interpretatie van *“Het Laatste Oordeel”* te zien van twaalf hedendaagse kunstenaars.

Ik dank u wel.